

Křupková, Lenka

Česká hudba v období Protektorátu a její centrální osobnost Vítězslav Novák

Musicologica Brunensia. 2025, vol. 60, iss. 1, pp. 31-44

ISSN 2336-436X (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/MB2025-1-2>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.82315>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 01. 07. 2025

Version: 20250627

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Česká hudba v období Protektorátu a její centrální osobnost Vítězslav Novák

The Czech Music in the Protectorate and its Central Figure Vítězslav Novák

Lenka Křupková / lenka.krupkova@upol.cz

Department of Musicology, Faculty of Arts, Palacký University Olomouc, CZ

ORCID ID: 0000-0002-4288-4620

Abstract

The real and not only Nazi propaganda proclaimed huge increase in concert and theatre life was used by the representatives of the Protectorate government as an argument for cultural and national autonomy. During the years of occupation, major musical events were held, such as the Prague Music May (1939), the Czech Music May (1940), the Jubilee Year of Antonín Dvořák (1941) and the Jubilee Year of Bedřich Smetana (1944). These large, organised events, primarily focused on the presentation of Czech music, also included the celebration of the 70th anniversary of Vítězslav Novák's birth in 1940. It was the work of this composer that had seen a surprising renaissance of interest during the difficult years of occupation compared to previous decades, as shown by the increased frequency of performances on concert stages, radio broadcasts and theatre stages. This paper explores the musical life of the Protectorate and highlights the central role played by the personality and work of Vítězslav Novák.

Key words

Protectorate of Bohemia and Moravia, Czech music, Vítězslav Novák

Česká hudba v protektorátních mezích

Při příležitosti druhého výročí vzniku Protektorátu Čechy a Morava prohlásil dosazený říšský protektor Konstantin von Neurath, že vnitřní moc Protektorátu je pouze v českých rukou. Tvrdil, že německé orgány pouze dohlíží na to, aby dění bylo v souladu se zájmy Říše. Pochvaloval si, že proměna tzv. volného hospodářství na smysluplný hospodářský řád či zavedení přidělového systému potravin i předmětů denní spotřeby se úspěšně daří. Výrazem aktuální, pro české obyvatele údajně nadmíru komfortní situace, měl být kulturní život, jenž v důsledku nového politického řádu nijak neutrpěl. Protektor Neurath tvrdí, že nedošlo k žádnému duchovnímu útlaku českého obyvatelstva a k „zaškracení“ jeho kultury a dokládá to tímto výčtem: vydavatelské údaje ukazují ve srovnání s předprotektorátními léty nárůst produkce českých knih, přičemž je pro tuto dobu příznačné, že dochází k odklonu od lehké západní literatury k starším českým básníkům a klasické literatuře. České výtvarné expozice jsou navštěvovány jako nikdy před tím, stav v československé republice vysoce překračuje také současná česká filmová produkce a všechna tři velká pražská divadla jsou stále vyprodaná.¹ Také představitelé protektorátní vlády chtěli bohatostí hudebního dění demonstrovat českým lidem jejich kulturní a národní autonomii. Faktický a nejen nacistickou propagandou hlášený enormní nárůst koncertního či divadelního života a zájmu o něj lze ovšem vysvětlit i absencí jiných možností společenského využití, neboť např. taneční zábavy byly zakázány.²

Volný prostor dostalo provedení děl českých páteřních skladatelských osobností. Za doby německé okupace byl hudební život pevně organizován.³ Snahou o jeho udržení a propagaci české hudby se staly tzv. *Hudební máje*, pořádané od roku 1939 z podnětu Václava Talicha za účasti České filharmonie.⁴ Byly podporovány Kulturní radou Národního souručenství, tedy jediným povoleným politickým hnutím po vzniku Protektorátu Čechy a Morava. V rámci oslav Jubilejního roku Antonína Dvořáka (1941), zaštitěných prezidentem Háchou, se mohlo uskutečnit po celém protektorátu tisíce akcí,⁵ v roce 1944 se podařilo udržet tradici Smetanova jubilejního roku, konaného v desetileté periodě již potřetí. Česká hudba dominovala také v repertoáru České filharmonie a Národního divadla.⁶ Současně byl systematicky germanizován výklad dějin české hudby pod heslem, že česká invence mohla uspět jedině ve spojení s německými vzory.

1 ANONYM. Zwei Jahre Protektorat Böhmen und Mähren. Unterredung mit Reichsprotektor Freiherrn von Neurath. *Mährisches Tagblatt*, roč. 62, č. 72, 13. 3. 1941, s. 2.

2 Taneční zábavy byly zakázány dle Vládního nařízení 83/1942 Sb. o tanečních zábavách ve válce ze dne 7. března 1942.

3 CHMELÁŘOVÁ, Vlasta – BENEŠ, Bohuslav. Festival. In *Slovník české hudební kultury*. Jiří Fukač – Jiří Vysloužil – Petr Macek (eds.). Praha: Supraphon, 1997, s. 217.

4 REITTEREROVÁ, Vlasta. Mezinárodní hudební festival Pražské jaro. In *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=2843 [cit 31. 10. 2024]. Datum poslední změny: 23. 7. 2018.

5 HUDEC, Rudolf (ed.). *Dvořákův jubilejní rok: Program oslav v Praze: Oslavy 100. výročí narození hudebního skladatele Antonína Dvořáka pod záštitou pana stát, presidenta Dr. Emila Háchy péčí Kulturní rady: Březen-duben-květen-červen 1941*. Praha: Kulturní rada při Národní radě české, ústředí pro školskou a kulturní práci N. S., 1941, s. 11.

6 Viz statistika koncertního a divadelního provozu v letech 1939 – 1945 uvedená v: KUNA, Milan – KOTEK,

Protektorátní hudební život však nebyl omezen jen na uvádění hudby minulosti. Ve své činnosti pokračovalo také Sdružení pro soudobou hudbu.⁷ Na počátku roku 1940 vydal výbor Sdružení prohlášení, že všechny své příští snahy orientované na soudobou hudbu podřídí kulturnímu programu Kulturní rady Národního souručenství. V tomto smyslu tedy nebude „*propagovat určitý směr v dnešní hudbě*“ (čímž byl pravděpodobně myšlen směr nacisty označovaný jako „entartete Kunst“), ale že zájmem Sdružení je „*vytvořiti koncertní prostředí, v němž by byli nezaujatě prováděni všichni hodnotní čeští soudobí skladatelé, kteří poctivě usilují o moderní hudební projev, ať navazováním na tradici našich klasiků, ať hledáním nových cest české hudbě*.“ Manifest byl zakončen výzvou: „*Nechť je slyšen každý, kdo chce spolupracovati na české hudbě*!“⁸ Ačkoli bylo Sdružení k této deklaraci příští činnosti v mezích aktuálních poměrů nepochybně přinuceno, zdá se, že orientace na domácí hudební tradici i přítomnost se stala legitimní.

Toto potvrzuje i článek z počátku roku 1941, v němž bilancuje redaktor Národních listů Jaroslav Uhlíř právě skončený rok v hudební kultuře slovy: „*Uplynulé koncertní období poskytuje skutečně radostný pohled na vnitřní i vnější část hudebního života, který vynikal úplnou soběstačností. Program téměř převážně vykazoval tvorbu domácí a určité večery čerpaly důsledně jen z pramene českého. Takových večerů byla řada velmi početná a jich vysloveně český ráz byl s postupem sezony stále patrnější, až vyvrcholil manifestačními oslavami Vítězslava Nováka*.“⁹ Dále si autor článku pochvaluje, že interprety ryze českého repertoáru byli zase jen čeští sólisté a česká tělesa – v čele s Českou filharmonií, orchestrem Českého rozhlasu, pěveckým sdružením Hlahol, pěveckými sdruženími českých i moravských učitelů a Českým spolkem pro komorní hudbu. „*Proti dřívějším letům, kdy v naší koncertní síni byli velmi často vítáni cizí instrumentalisté a pěvci světové proslulosti, překvapila zmíněná již soběstačnost živlu domácího*.“¹⁰ Jedná se samozřejmě o dobu předcházející nástupu Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora, jenž byl do Prahy povolán (27. 10. 1941) právě proto, aby nastolil tuhý řád a ostře zakročil proti domácímu odboji. Přesto je z dnešního pohledu udivující, že v dané době bylo možné sdělit, že „*české hudební umění prokázalo službu národní soudržnosti, dokumentovalo svébytnost českého ducha, jenž v národní hudbě žije plným životem a spojuje generace poutem hrdého vědomí příslušnosti k rodné zemi*“. Koncerty byly hojně navštěvovány, čímž měl být prokázán zvýšený zájem o českou hudební kulturu a její národní poslání.¹¹

Josef – KOŠTÁL, Arnošt: Česká hudba za druhé republiky a nacistické okupace. In *Dějiny české hudební kultury 1890/1945, 2. díl, 1918/1945*. Robert Smetana (ed.). Praha: Academia, 1981, s. 192–193.

7 Došlo k úpravě předválečného názvu spolku, jenž zněl „Přítomnost, sdružení pro soudobou hudbu“, z jeho čela také v roce 1940 odešel Alois Hába. (Ibid., s. 194.)

8 ANONYM. Prohlášení výboru Sdružení. *Rytmus*, 1940, roč. 6, č. 1, s. 2.

9 UHLÍŘ, Jaroslav: Naše hudba v koncertní síni. *Národní listy*, roč. 81, č. 5, 5. 1. 1941, s. IV.

10 Ibid.

11 Ibid.

Novákova reakce a adaptace na zlomové události

Ve výše uvedeném citátu zmíněný Vítězslav Novák se stává za Protektorátu nejčastěji uváděným českým žijícím skladatelem. Na sklonku rakousko-uherského mocnářství byl uznávaným průkopníkem moderní evropské hudby, po vzniku Československa však již jen konzervativním a postupně i konzervovaným oficiálním reprezentantem domácí kultury, jehož operní díla komponovaná v letech 1913–1925 se nesetkala s očekávaným ohlase. Oslavy Novákova 60. letého jubilea v roce 1930 provázela hořká pachuť z veřejně demonstrovaného konfliktu s Otakarem Ostrčillem, jemuž stárnoucí a sebestředný skladatel vyčítal nedostatečnou přípravu cyklu jeho oper uvedených v Národním divadle. S *Podzimní symfonií* (1934) však Novák otvírá svou poslední tvůrčí etapu, v níž se mu podařilo dostat se zpět na špičku české hudby. S orchestrálními díly doprovázenými programním výkladem (*Jihočeská suita*, *De profundis*, *Svatováclavský triptych* a *Májová symfonie*) se mu podařilo vzbudit přízeň publika, po mnoha letech se rovněž vrací ke komorní hudbě (*3. smyčcový kvartet G dur*, *Sonáta pro violoncello a klavír*) a píše také úspěšná a pěveckými sdruženími vyhledávaná sborová díla. Za nacistické okupace českých zemí veřejnost k Novákovi opět vzhlíží jako k nezpochybnitelné autoritě, je vnímán jako příslušník české hudební moderny, tedy generace skladatelů bezprostředně rozvíjejících zakladatelské úsilí Smetanova a Dvořákovy, jejichž dílo opanuje repertoár protektorátních koncertů. Novák má na rozdíl od o jedenáct let staršího J. B. Foerster, dalšího žijícího skladatele této generace, dostatek entuziasmu, fyzických i duševních sil k aktivní účasti na hudebním životě. Novák se nyní stává symbolem porobeného národa a znovu centrální osobností české hudby, k níž je upínána pozornost a již se dostává nejvyšších post, což budeme dokládat v dalších partiích této studie.

Vítězslav Novák reflektuje předválečné i protektorátní dění nejen ve svých pamětech, ale i v korespondenci adresované přátelům, jako byli římskokatolický kněz Antonín Ludvík Stříž¹², právník a někdejší Novákův žák Theodor Kössl¹³ nebo dirigenti Otakar Jeremiáš¹⁴ a Břetislav Bakala¹⁵. V memoárech dokončených po válce pochopitelně některé aktivity přibarvuje a heroizuje či emocionálně vyhrocuje. Novák takto např. tvrdí, že po anšlusu Rakouska s manželkou vážně uvažovali o „*násilném ukončení našich životů*“.¹⁶ O hlubokém prožívání nadcházející tragédie však svědčí, že v těchto dnech skutečně sepsal závěť a z obav o bezpečnost svých rukopisů sjednal jejich uložení v sejfě poštovní spořitelny. „*Je to opravdu velkolepé, musí-li člověk dnes myslet na takové věci*,“¹⁷ píše své-

12 Mons. ThDr. Antonín Ludvík Stříž (1888–1960) byl římskokatolický kněz, kanovník Královské kolegiátní kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě.

13 Theodor Kössl (1886–1969) byl právník a hudební skladatel, ve skladbě žákem Steckerovým a Novákovým, hudbě se však věnoval jen ve svém volném čase. Působil jako notář v Kouřimi.

14 Otakar Jeremiáš (1892–1962) byl Novákovým soukromým žákem ve skladbě (1909–1910) a v letech okupace dirigentem rozhlasového symfonického orchestru Radiojournalu, který vedl od roku 1929.

15 Břetislav Bakala (1897–1958) působil jako dirigent v Národním divadle v Brně, byl jmenován také dirigentem Orchestru československého rozhlasu a byl zakladatelem Symfonického orchestru v Brně.

16 NOVÁK, Vítězslav. *O sobě a o jiných*. Praha: Supraphon, 1970, s. 325.

17 Dopis V. Nováka Theodorovi Kösslovi ze dne 13. 4. 1938. Schnierer, Miloš. *Korespondence Vítězslava Nováka*

mu právníkovi Theodorovi Kösslovi. Novák přesvědčuje, že uvědomělé občanské a protinacistické postoje zaujal od prvních chvil ohrožení demokratického Československa, když jeho rodina v době zabrání území československého pohraničí nabídla část domu ve Skutči uprchlíkům ze Sudet. Namísto očekávaných prchajících Čechů jim však město do domu nastěhovalo 85 německých komunistů a sociálních demokratů, kvůli čemuž se o něj později údajně zajímalo gestapo.¹⁸ Výrazem Novákova vzdoru proti mnichovské zradě pak bylo vrácení čestného členství francouzskému institutu a Královské akademii sv. Cecílie v Římě a kompozice mužského sboru *K 30. září 1938* na slova Svatopluka Čecha „*Nevěřte nikomu v světě širém, nemáme jednoho přítele tam*“.¹⁹ Od 1. března 1939 byl Novák penzionován, protože se na něj vztahovalo vládní nařízení o odchodu státních zaměstnanců starších 65 let do penze.²⁰ Třebaže se jednalo o pravidlo s všeobecnou platností, Novák se cítil dotčen i ponížen, že v jeho případě nebyl vzat v potaz umělecký a pedagogický význam, jehož v průběhu své profesionální kariéry dosáhl.²¹ Bylo mu ještě umožněno dovést své studenty k absolutoriu, jak ale zdůrazňuje, činil tak jen z dobré vůle a za podstatně snížený plat.²² Ten mu byl však vyplacen až po třech měsících, dostává se proto do svízelné finanční situace v době, kdy si lidé v očekávání budoucích existenčních problémů zajišťovali zásoby.²³ Z obav před zatčením, jež postihlo mnoho osobností akademického i uměleckého světa, se na podzim roku 1939 ukrývá v osamělém hotelu Harasov v Kokořínském údolí. Postupně se však situace zklidňovala, jak vyznívá i z Novákova pozdravu zasláného příteli monsignorovi Střížovi z pobytu v lázních v Teplicích nad Bečvou v květnu 1940: „*Náš denní program zde jest velmi jednoduchý a léčbě přiměřený: snídaneň, koupel s odpočinkem, oběd se siestou, kratší či delší procházka a spánek po lehké večeři. Spí se nám tady kupodivu dobře. Do tohoto programu se zasunuje psaní dopisů a pohlednic, zběžná četba novin*“.²⁴ Novák, jenž již nebyl povinován svým zaměstnáním, trávil ve válečných letech podstatnou část roku ve Skutči v domě zděděném po manželčiných rodičích. Namísto velkorysých zahraničních dovolených, na něž byl zvyklý před válkou, musel se spokojit s pobyty na Vysočině, vrací se také do krajů svého mládí, tedy do Beskyd a na Slovácko, kam je však nucen dopravit se vlakem a nikoli autem, jak si stěžuje ve svých pamětech. Z Prahy odjíždí také v prvních dnech heydrichiády, aby se vyhnul

s Theodorem Kösslem [online]. Dostupné z: <https://www.vitezslavnovak.cz/soubor%2Dpisemnosti%2Ds%2Dtheodorem%2Dkosslem/d-1028/p1=1042> [cit. 28. 10. 2024]. Datum poslední změny: 21. 2. 2017.

18 NOVÁK, op. cit., s. 331.

19 Ibid.

20 Jednalo se o vládní nařízení ze dne 21. prosince 1938, č. 379/1938 Sb., o úpravě některých personálních poměrů ve veřejné správě. V důsledku územních a státoprávních změn nastalých na podzim 1938 došlo k přebytku státních zaměstnanců, tento zákon měl vést k jejich redukci.

21 NOVÁK, op. cit., s. 332.

22 Dopis V. Nováka Theodorovi Kösslovi ze dne 4. 4. 1939. Schnierer, Miloš. *Korespondence Vítězslava Nováka s Theodorem Kösslem* [online]. Dostupné z: <https://www.vitezslavnovak.cz/soubor%2Dpisemnosti%2Ds%2Dtheodorem%2Dkosslem/d-1028/p1=1042> [cit. 28. 10. 2024]. Datum poslední změny: 21. 2. 2017.

23 NOVÁK, op. cit., s. 332.

24 Dopis V. Nováka A. Střížovi, [16. – 18. 5. 1940]. Schnierer, Miloš. *Korespondence Vítězslava Nováka Antonínu Stříži* [online]. Dostupné z: <https://www.vitezslavnovak.cz/korespondence%2Dvitezslava%2Dnovaka%2Dantoninu%2Dstrizi/d-1023/p1=1036> [cit. 28. 10. 2024]. Datum poslední změny: 21. 2. 2017.

očekávaným projevům loajality, jež byly vyžadovány od osobností kultury, a uchyluje se na tři týdny na Českomoravskou vysočinu.²⁵

Atmosféra doby změnila postoj publika i k těm Novákovým dílům, k nimž dosud mělo spíš vlažný vztah. Návrat opery *Karlštejn* na scénu Národního divadla připadl na dny bezprostředně následující po vstupu německé moci do Čech a zřízení Protektorátu Čechy a Morava (tři reprízy *Karlštejna* proběhly v době od 17. do 28. 3. 1939). Novákova opera se tak jevila až symbolicky zapadající do těchto dní, jak je také zřejmé z recenze Otakara Šourka: „*Dílo, jehož zrození diktovalo těžké, národně vzrušené ovzduší války světové (1916) a jež renesanční úsměvnost Vrchlického veselohry ‚Noc na Karlštejně‘ záměrně prodchlo vážně zaníceným výrazem národního sebevědomí a pevné důvěry ve věčnou ochranu světeckého našeho patrona, vyzvedajíc požehnání Karlovy vladařské moudrosti a rozvahy a lásku k jeho hradu povyšujíc na symbol lásky k vlasti, má nám jistě i dnes mnoho co říci [...]. Česká národní zpěvohra, česká nejen námětem, ale i duchem a vůní hudby, má v ‚Karlštejnu‘ jedno ze svých děl nejzávažnějších a nejosobitějších.*“ Emočně naladěné publikum těchto dní pak přijalo Novákovo dílo „*s potlami až jímavě vroucími*“.²⁶

Novákův jubilejní rok 1940

Oslavy Novákova 70. jubilea v roce 1940 podle frekvence skladatelova díla na koncertech a v rozhlasovém vysílání a veřejných projevů úcty patrně předčily obdobné akce všech dosavadních českých umělců za jejich života. V den Novákových narozenin (5. 12. 1940) vyšly ve všech důležitých denících oslavné gratulace. Otakar Šourek nazval Nováka „epochálním zjevem“ v české hudbě, životní dílo „velkolepým“ a označil ho za prvního – z hlediska kvality – Dvořákova žáka.²⁷ Gracian Černušák při této příležitosti prohlásil, že „*bez Vítězslava Nováka nebylo by této hudby, anebo by alespoň nebyla taková!*“ a je přesvědčen, že Novák „*jasnovidným postižením vývojové tendence hudby světové*“ posunul českou tvorbu vpřed. Vyjádřil přesvědčení, že ze všech Novákových vrstevníků připadla v celku české moderní hudby úloha nejpodstatnější právě Novákovi. Oslavuje jej jako „*Vyvoleného*“, jehož síly „*uchovala Prozřetelnost*“ a dopřála mu stáří a schopnost umělecké syntézy.²⁸ „*Mladost*“ sedmdesátiletého tvůrce velebil také Václav Holzknecht, když ve své zdravotní jménem Společnosti pro soudobou hudbu tvrdí, že nová Novákova díla „*reagují na dnešní život pod zorným úhlem soudobého člověka, nikoli, jak tomu bývá obvykle u starších umělců, pod zorným úhlem minulých časů*“.²⁹

Osvětový klub připravil k jubileu Dodatky ke sborníku studií a vzpomínek³⁰ vydaném k předchozímu kulatému Novákovu jubileu.³¹ Dokumentem doby vzniku Dodatků

25 NOVÁK, op. cit., s. 342.

26 ŠOUREK, Otakar. Novákův „Karlštejn“. *Venkov*, roč. XXXIV, č. 67, 19. 3. 1939, s. 7.

27 ŠOUREK, Otakar. K sedmdesátce Vítězslava Nováka. *Venkov*, roč. XXXV, č. 286, 5. 12. 1940, s. 7.

28 ČERNUŠÁK, Gracian. Vítězslav Novák. K sedmdesátým narozeninám. *Lidové noviny*, roč. 48, č. 619, 5. 12. 1940, s. 7.

29 HOLZKNECHT, Václav. Sedmdesát let VN. 5. XII. 1940. *Rytmus* 1940, roč. 6, č. 4–5, s. 21–23.

30 SRBA, Antonín (ed.). *Vítězslav Novák. Sborník. II. doplňky*. Praha: Osvětový klub, 1940.

31 SRBA, Antonín (ed.). *Vítězslav Novák: studie a vzpomínky*. Praha: Osvětový klub, 1932.

je i zmínka v předmluvě, v níž Antonín Srba vyzdvihuje, že se Novákovo jubileum slaví také v Říši – skladatelův lipský nakladatel Simrock totiž připravil k publikaci katalog všech Novákových skladeb vydaných u tohoto nakladatele se skladatelovým životopisem a portrétem z poslední doby, s faksimile ukázky manuskriptu Novákovy *Bouře* a faksimile Hanslickova dopisu z roku 1894.³² Novákovi k 70. narozeninám věnoval také Alois Hába knižní studii,³³ v níž podle dobové recenze mohl čtenář nalézt „*přívodně a plně vystiženou podobiznu jednoho z největších žijících skladatelů* [...]“.³⁴ Firma Ultraphon přispěla svým dílem k Novákovu jubileu a nahrála za přítomnosti skladatelova výběr z jeho skladeb ve dvou albech gramofonových desek.³⁵

Koncertní život roku 1940 proudil ve znamení Novákovy sedmdesátky a také Český rozhlas postupně v průběhu podzimu vysílal celé skladatelovo dílo. 31. října Národní divadlo provedlo *Lucernu*, a to za přítomnosti státního prezidenta Emila Háchy, jak bylo v tisku zdůrazněno. Nepřekvapivě bylo znovu konstatováno, že je jejímu autorovi bližší obor symfonický než hudebně dramatický, nicméně provedení bylo zřejmě Talichem velmi pečlivě připraveno a vynikly také ve svých rolích hlavní osobnosti scény – Marie Budíková v roli Haničky, Maria Tauberová jako Mladá kněžna, Zdeněk Otava jako Mlynář či groteskní Vodník v podání Karla Hrušky.³⁶ Sdružení pro soudobou hudbu v Praze zařadil do svých abonementních koncertů „Večer ze skladeb Vítězslava Nováka“, který se uskutečnil ve Velkém sále Městské knihovny pražské 19. 11. 1940. V pozvánce na tento koncert byl Novák hodnocen v superlativech: Vítězslav Novák je „*magnus parens moderní české hudby*“, jeho symfonické básně jsou stěžejními díly moderního českého repertoáru, komorní hudba nemá svou hodnotou v soudobé české hudbě obdobu, je „*jedíným naším protějškem klavírnímu dílu Smetanovu*“, spolu s J. B. Foersterem je zakladatelem moderní české písně a vedle Janáčka také české sborové tvorby.³⁷ Městské osvětové sbory pořádaly v různých částech Prahy večery V. Nováka, na slavnostním shromáždění jej uctila Pěvecká obec česká, mnoho koncertů se konalo i v menších městech Čech i Moravy. V Brně oznamovaly „obří plakáty“ cyklus šesti velkých koncertních podniků, které pořádal rozhlas, konzervatoř s Uníí českých hudebníků, Symfonický orchestr Zemského divadla, Filharmonická beseda a Klub moravských skladatelů. U té příležitosti zde došlo i k prvním brněnským provedením *Podzimní symfonie*, *Jihočeské suity* a *III. kvartetu* v obsazení pro smyčcový orchestr. Bohumír Štědroň o vztahu Nováka k Brnu sepsal studii, jež se stala součástí Srbova Sborníku a k příležitosti Novákova jubilea vzniklo v Brně Novákovo

32 SRBA, Antonín: Po deseti letech. In *Vítězslav Novák. Sborník. II. doplňky*, Antonín Srba (ed.). Praha: Osvětový klub, 1940, s. 483–494.

33 HÁBA, Alois. *Vítězslav Novák (k 70. narozeninám)*. Praha: Vyšehrad, 1940.

34 J. J. Publikace. Alois Hába: Vítězslav Novák. *Rytmus*, 1941, roč. 6, č. 8, s. 52.

35 Orchestrální díla byla provedena orchestrem Českého rozhlasu pod vedením K. B. Jiráka, 2. smyčcový kvartet D dur Ondříčkovým kvartetem a výběr z Novákových písní nazpívala Marta Krásová. ANONYM. Skladby Vítězslava Nováka na gramofonových deskách „Ultraphon“. *Nedělní list*, roč. XIV, č. 325, 24. 11. 1940, s. 6.

36 v. h. [Václav Holzknecht]. Vítězslav Novák: *Lucerna*. *Rytmus*, 1940, roč. 6, č. 4–5, s. 25.

37 I. K. [Iša Krejčí]: Vítězslav Novák, *Rytmus*, 1940, roč. 6, č. 2–3, s. 18.

kvarteto (v obsazení Jindřich Polášek, Jiří Šembera, Gernot Kosík, František Kopečný), které premiérově vystoupilo 12. 10. 1940 a uvedlo Novákův G dur kvartet.³⁸

Novák ovládl pražský koncertní život až do Vánoc 1940. Nebylo večera či koncertu, na němž by některé z jeho díla nezaznělo. Mluví se o zjetém novákovském reprodukčním stylu, jenž po Oskaru Nedbalovi a Kovařovicovi úspěšně dále rozvíjel Václav Talich, v komorní hudbě otěže Českého kvarteta převzalo Pražské a Ondříčkovovo kvarteto.³⁹ K hlavním prosincovým akcím patřily koncerty z Novákova orchestrálního díla. Rozhlasový orchestr pod vedením Otakara Jeremiáše provedl *Podzimní symfonii* a *Jihočeskou suitu* (11. 12.), Karel Šejna s Českou filharmonií *Slováckou suitu*, symfonické básně *V Tatrách*, *O věčné touze* a *Toman a lesní panna* (1. 12.), v den Novákových narozenin pak Talich dirigoval ouverturu *Lady Godiva* a kantátu *Bouři* (5. 12.).⁴⁰

Výron tvůrčí energie, úspěch na jevišti i výsadní postavení v rozhlasovém vysílání

Zdá se, že úspěšný a ovacemi obdařený jubilejní rok dodal Novákovi tvůrčí energii. Po dvou letech nečinnosti dokončil v průběhu roku jedno dílo komorní, *Sonátu pro violoncello a klavír g moll*, a symfonickou báseň *De profundis* pro varhany a velký orchestr. Tato díla byla slovy skladatele „*projevem nálady přímo zběsilé*“,“⁴¹ již doboví posluchači měli podle reakcí v koncertním sále vycítit. První uvedení *De profundis* svěřil Břetislavu Bakalovi, jenž ho provedl v Brně s orchestrem Českého rozhlasu a brněnské odbočky Unie českých hudebníků na zahajovacím koncertu 20. 11. 1941. Brněnské provedení Novákovy skladby provázely napjaté okolnosti, protože v den konání byl zastřelen při skoku z okna zemský prezident dr. Jaroslav Mezník a nebylo jasné do poslední chvíle, zda se koncert s provedením díla příznačného názvu bude vůbec konat.⁴² Brno oslavovalo skutečnost, že má po letech opět premiéru Novákova díla – po slavném Reissigově uvedení *Bouře* v roce 1910 a o něco méně slavném Neumannově uvedení *Dědova odkazu* v brněnském divadle. Na kritiku nebylo v této situaci místo, i když Novák tvrdil, že publikum v sále Stadionu neporozumělo poselství díla, když v konečném H dur spatřovalo „*spíše náš vítězný triumf, než apoteózu našeho mučednictví*“, již měl právě na mysli.⁴³ Z Bakaly, dosud janáčkovského dirigenta se podle recenzenta Lidových novin Bohumíra Štědroneš stal oddaně zaujatý dirigent novákovský.⁴⁴

38 SRBA, op. cit., s. 492–493.

39 m. Koncerty. *Rytmus*, 1941, roč. 6, č. 6, s. 37.

40 Ibid., s. 37–38.

41 NOVÁK, op. cit., s. 338.

42 NOVÁK, op. cit., s. 343.

43 Ibid., s. 343.

44 B. Š. [Bohumír Štědroň]. Symfonický koncert v Brně. Dvě novinky české hudby. *Lidové noviny*, roč. 49, č. 597, 22. 11. 1941, s. 7.

Dokladem Novákova neklesajícího významu je, že i v následujících nejubilejních letech měla jeho tvorba v protektorátním koncertním životě mimořádný prostor. Ten doznával značného rozkvětu, jak zní v novinovém článku ze začátku koncertní sezony 1942/43: „*Je krásným vysvědčením pro hudbymilovnost pražského obecnstva, že abonentní koncerty ve své originální i reprisové řadě, dále Beethovenův cyklus i řada II. jsou již dávno vyprodány. Je to také důkaz, jaké oblibě, vážnosti a slávy se těší naše Česká filharmonie odchovaná Talichem a vedená dále mladým Rafaelem Kubelíkem.*“⁴⁵ První abonentní koncert této sezony České filharmonie byl plně věnován právě Novákově dílu, mimo jiné zde byl poprvé v orchestrální podobě uveden *Svatováclavský triptych* pod Kubelíkovým řízením a s varhanními sóly Bedřicha Wiedermanna. Lze věřit tomu, že v emočně vypjatém období heydrichiády mělo finále s citací svatováclavského chorálu silný účinek,⁴⁶ po jehož skončení bylo slovy recenzenta v sále „*ticho jako ve svatováclavské kapli v chrámu sv. Víta*“.⁴⁷ O rok později byl orchestrální *Svatováclavský triptych* proveden také v Brně v podání rozšířeného orchestru brněnské Unie českých hudebníků a Českého rozhlasu opět za řízení Břetislava Bakaly. Stojí za povšimnutí, že brněnský recenzent nejvíc chválil „*očištění od slováckých nářevů*“, jinak pro Novákův kompoziční styl tak typických, a to v díle, v němž podle něj skladatel „*vytvoruje zpěvy své duše, a to ve smyslu národní ideje, stojí v tom ohledu blízko Bedřichu Smetanovi*“.⁴⁸ Novák po koncertě Bakalovi děkuje za „*do nejmenších podrobností vypracovaný a zvukově nádherný*“ *Triptych* a libuje si, „*jak krásně dopadl také ten večírek po koncertě, kde zátky z lahví vína vybuchovaly jako salvy smíchu při veselých hovorech.*“⁴⁹

Významnou protektorátní událostí se stalo uvedení Novákovy poslední opery *Dědův odkaz* z roku 1925. Na scénu pražského Národního divadla však opera 1. ledna 1943 vstoupila v revidované verzi, přičemž Novák částečně upravil text libreta Antonína Klášterského, zkrátil mezihry a zdůraznil některé dějové momenty. Přesto kritika hodnoty libreta neustala, což se však Novákovi příznivci snažili vehementně omlouvat tvrzením, že dobrých libret je nedostatek, a že případné slabiny libreta překoná umělecky hodnotná a výrazově účinná Novákova hudba. Operu, jejíž námět je postaven na postavách Děda oddaného Bohu a věčné kráse, Vnuka-umělce přejímajícího a stupňujícího dědovo úsilí k dosažení nejvyšší krásy a postavě Ženy jako dobré víly mužovy, dokonce přirovnal Alois Hába k důstojnému protějšku Wagnerova *Parsifala*. „*Kdo lpí jen na vnějším ději opery Dědův odkaz a na vnějším hudebním dojmu, nebo si děj přenáší do neskutečna, nepochopí, že*

45 –stál. Abonentní koncerty České filharmonie zahájeny večerem Vítězslava Nováka. *Lidové noviny*, roč. 50, č. 514, 11. 10. 1942, s. 4.

46 Ibid.

47 KOVAL, Karel. Svatováclavský triptych Vítězslava Nováka ve Smetanově síni. *Venkov*, roč. XXXVII, č. 242, 11. 10. 1942, s. 8.

48 B. Š. [Bohumír Štědroň]. Vítězslav Novák v Brně. Zahájení koncertů Unie a Rozhlasu. *Lidové noviny*, roč. 51, č. 277, 9. 10. 1943, s. 4.

49 Dopis V. Nováka Břetislavu Bakalovi ze dne 10. 10. 1943. Viz Poledňáková, Evženie: *Vztahy Vítězslava Nováka a Břetislava Bakaly*. Brno 1956. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy, ved. práce prof. PhDr. Bohumír Štědroň, DrSc. Cit. podle: *Soubor Bakalovi* [online]. Dostupné z: <https://www.vitezslavnovak.cz/korespondence%2Dvitezslava%2Dnovaka%2Dbretislavu%2Dbakalovi/d-1025/p1=1039> [cit. 28. 10. 2024]. Datum poslední změny: 21. 2. 2017.

tato opera zobrazuje směr skutečného životního vývojového úsilí.⁵⁰ Dílu podle posuzovatelů (opět z okruhu Novákových žáků) úpravy prospěly, nabylo prý nové divadelní životnosti a předpovídaly mu častější provoz, pokud bude jeho hudební provedení tak dobré, že zastíní přetrvávající nedostatky literární a dramatické. Scéna Václava Gotlieba a Novákovy syna Jaroslava byla nořena do zelenavé polotmy, což prý působilo poněkud mdle, ale pomáhalo zcelovat roztržitost příběhu.⁵¹ Přízeň Novákovu dílu vyjádřili svojí účastí na slavnostní premiéře také členové kolaborantské vlády – ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec a ministr dopravy dr. Kamenický.⁵² Dědovu odkazu přála zjitřená protektorátní doba, v níž publikum opeře projevilo mimořádnou laskavost dokonce v sedmnácti reprízách (derniéra se konala 20. 6. 1944), od té doby se však opera už nikdy na žádné scéně neuváděla.

V období Protektorátu se Novák dočkal ještě nastudování své operní prvotiny – *Zvíkovského raráška* (za řízení Karla Škvora a režie Ferdinanda Pujmana, scénu připravil František Tröster), jež měla premiéru 6. 5. 1944. Její poslední repríza se odehrála 23. 8. téhož roku, od září bylo Národní divadlo, podobně jako jiné kulturní instituce, uzavřeno, neboť Opatřením k totálnímu nasazení v Protektorátu došlo k zákazu jakékoli činnosti nesouvisějící s válečným úsilím.

Novák se za Protektorátu stal hvězdou především Českého rozhlasu. Procházíme-li programy rozhlasového vysílání, spatříme vysokou četnost uvádění Novákových děl. Skladatel si plně uvědomoval význam šíření svého díla prostřednictvím rozhlasu a pravidelně rozhlasovým dirigentům projevuje vděk i zpětnou vazbu k aktuálním uvedením některého z děl. Břetislava Bakalů např. v únoru 1943 chválí za jeho provedení *Serenády*, v níž vyznělo vše „krásně plasticky, tempo správné, až na kodu finále (*Poco meno*), jež mohla být v poměru k předcházejícímu *alla breve živější*“.⁵³ Frekvence Novákových skladeb v rozhlase nebyla nijak poznamenána ani v samotném závěru války, kdy si stěžuje, že nemůže zajet do Prahy, aby v rozhlase dohlédl na správnou interpretaci svých děl: „Slyšel jste, drahý Monsignore, jak uhnaně dopadl *Exoticon*, jak utahaně dopadly cykly *Údolí nového království* a *Melancholické písně*?“, píše příteli Střížovi. Naklonit si chce i ředitele hudebního vysílání Českého rozhlasu K. B. Jiráka, když mu v gratulaci k padesátinám na konci ledna 1941 sděluje: „Když tak přehlížím naše současné generace skladatelů, ve mnoha případech své syny, vnuky a pravnučky, věřím, že jste si mezi nimi vydobyl místo velmi pozoruhodné – dopomohlo Vám k němu Vaše nadání, Vaše inteligence a pevná vůle, vlastnosti nepostradatelné u každého

50 HÁBA, Alois. Poznámky k referátům o provedení nové úpravy opery *Dědův odkaz* od Vít. Nováka. *Rytmus*, 1943, roč. 8, č. 8, s. 99.

51 v.h. [Václav Holzknecht]. *Dědův odkaz*. *Rytmus* 1943, roč. 8, č. 5, s. 62–3.

52 čt: „*Dědův odkaz*“ v pražském Národním divadle. Premiéra zpěvohry Vítězslava Nováka. *Lidové noviny*, roč. 51, č. 3, 5. 1. 1943, s. 4.

53 Dopis V. Nováka B. Bakalovi ze dne 13. 2. 1943. Viz Poledňáková, Evženie: *Vztahy Vítězslava Nováka a Břetislava Bakalů*. Brno 1956. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy, ved. práce prof. PhDr. Bohumír Štědroň, DrSc. Cit. podle: *Soubor Bakalovi* [online]. Dostupné z: <https://www.vitezslavnovak.cz/korespondence%2Dvitezslava%2Dnovaka%2Dbretislavu%2Dbakalovi/d-1025/p1=1039> [cit. 28. 10. 2024]. Datum poslední změny: 21. 2. 2017.

*kumštýře, který na takové místo aspiruje.*⁵⁴ Také ve svých pamětech uvádí Novák K. B. Jiráka mezi dirigenty, jež ho potěšili „*kladným postojem*“ k jeho dílu.⁵⁵

Vděk osvoboditelům

Zajímavé jsou Novákovy informace z běžného života v Protektorátu, jež sděluje v korespondenci svým přátelům. Na první dojem se život penzionovaného Nováka jeví bezmála idylicky, když např. popisuje své dny ve Skutči roku 1944: „*Nejvíce mě těší objev dosti blízkého a pěkně položeného koupaliště. Za pěkného počasí chodívám tam hned ráno, načež pracuji nebo lenoším, podle okamžité nálady.*“⁵⁶ S postupujícím létem se zpravidla začíná na venkově nudit a těší se na pražský kulturní život. Zdrojem Novákova příjmu byla nejen nevelká penze, ale především zálohy z Ochraného sdružení autorského a Hudební Matice.⁵⁷ Zdá se, že jeho největším válečným problémem byla obava z nařízení o odvodu psů na válečnou frontu, kvůli němuž by k výcviku ke hledání min musel odevzdat většího ze psů, které s manželkou chovali.⁵⁸ Při existenci cenzury se ale pochopitelně Novák do závažných témat ve své korespondenci nepouští. V posledních měsících války se zdánlivá idyla bortí i v Novákově okolí. Po zahájení západní invaze se skladatel s manželkou v očekávání narůstajícího nebezpečí v Praze, stále více sužované leteckými nálety a nedostatkem potravin, natrvalo usídluje ve Skutči. Ve svých pamětech pak dramaticky popisuje odsun německých vojsk, v tomto malém městě v závěru války ve vysokém počtu seskupených, oslavuje sovětské osvoboditele a zdůrazňuje svoji pozitivní zkušenost se vzdělaným sovětským důstojníkem. S ním může diskutovat o umění, neboť jako vždy předvídavý Novák se v posledních měsících války pilně věnuje studiu ruštiny.

Na počátku roku 1941, tedy šest měsíců před obsazením SSSR, píše příteli monsignorovi Strážovi o knize Alji Rachmanové, ruské emigrantky, autorky beletrizovaných deníků z období převzetí moci bolševiky v Rusku: „*Dojem z ní je otřásající [...]. Nevyzpytatelný lid, tihle Rusové, kdo ví, čím nás najednou zase překvapí!*“⁵⁹ Svůj postoj k ruskému národu však Novák po válce přehodnocuje a v říjnu 1945 píše Břetislavu Bakalovi: „*Především mohu Vám nyní již bez obavy sdělit, že se ve třetí části Májové symfonie zpívá o vítězství Rusů nad*

54 Dopis V. Nováka K. B. Jirákovi ze dne 30. 1. 1941. Národní muzeum, České muzeum hudby, fond S 143 Národní umělec Vítězslav Novák. Korespondence, inv. č. 70.

55 NOVÁK, op. cit., s. 385. Je příznačné, že jméno tohoto pozdějšího emigranta žijícího až do své smrti v roce 1972 v USA nefiguruje ve jmenném rejstříku ve vydání 2. dílu Novákových memoárů z roku 1970.

56 Dopis V. Nováka Antonínu Strážovi z 10. 8. 1944. Schnierer, Miloš. *Korespondence Vítězslava Nováka Antonínu Strážovi* [online]. Dostupné z: <https://www.vitezslavnovak.cz/korespondence%2Dvitezslava%2Dnovaka%2Dantoninu%2Dstrizi/d-1023/p1=1036> [cit. 28. 10. 2024]. Datum poslední změny: 21. 2. 2017.

57 NOVÁK, op. cit., s. 350.

58 Dopis V. Nováka Antonínu Strážovi z 14. 8. 1942. Schnierer, Miloš. *Korespondence Vítězslava Nováka Antonínu Strážovi* [online]. Dostupné z: <https://www.vitezslavnovak.cz/korespondence%2Dvitezslava%2Dnovaka%2Dantoninu%2Dstrizi/d-1023/p1=1036> [cit. 28. 10. 2024]. Datum poslední změny: 21. 2. 2017.

59 Dopis V. Nováka Antonínu Strážovi z 3. 1. 1941. Schnierer, Miloš. *Korespondence Vítězslava Nováka Antonínu Strážovi* [online]. Dostupné z: <https://www.vitezslavnovak.cz/korespondence%2Dvitezslava%2Dnovaka%2Dantoninu%2Dstrizi/d-1023/p1=1036> [cit. 28. 10. 2024]. Datum poslední změny: 21. 2. 2017.

*Němci, a dále: že toto dílo má být věnováno – Stalinovi! Důvěrně sděluji, že bylo o tom již zahájeno jednání. V příznivém případě bylo by zcela přirozeným zařadit Májovou symfonii na program 20. XII., kde by se mohla po ruské hymně zahrát nějaká skladba ruská, přiměřeně ku trvání symfonie (něco přes 3/4 hodiny) dlouhá.*⁶⁰ Novák pochopitelně mohl cítit hluboký vděk za osvobození z válečných útrap, jež silně zvláště ke konci války pociťoval i v relativním klidu českého městečka ležícího stranou velkého dění. Ze znalosti Novákova lidského i uměleckého charakteru je však opodstatněné domnívat se, že toto nalezení nové mimohudební inspirace nese jistou dávku oportunismu, jenž mu i dříve pomohl udržet se v centru zájmu.

Velkou roli zde však mohla sehrát ještě jiná skutečnost. Po válce byli nařčeni z kolaborace a stavěni před mimořádné lidové soudy mnozí představitelé protektorátního veřejného života, jehož součástí byl i Novák a jehož tvorba, co se týká frekvence jejího uvádění, prožívala konjunkturu. Skladatel byl svědkem případu Václava Talicha, který byl za svou údajnou kolaboraci ve funkci šéfa České filharmonie a poté opery Národního divadla dokonce krátce vězněn. Novák se těmito vypjatými demonstracemi protinacistických postojů nejspíš snažil podobným obviněním předcházet.

Závěr

Pro závěrečné konstatování se však vraťme zpět do časů Protektorátu. Hudební život tohoto období byl ve znamení paradoxů. Na jedné straně došlo k jeho rozmachu, k prezentaci díla významných českých skladatelských osobností, na straně druhé šlo často o řízený a propagandisticky využívaný proces. Představuje složitou kapitolu české kulturní historie, v níž se proplétají otázky umělecké autonomie, národní identity a strategického vyvažování mezi kolaborací a rezistencí. Vítězslav Novák se v tomto období stal nejen centrální hudební osobností, ale také symbolem kulturní kontinuity a určitého druhu hudebního vzdoru. Přes nepříznivé okolnosti (anebo díky jim) se ocitá naposledy ve svém životě, ale i po něm, na piedestalu zájmu a stává se milovanou a uctívanou osobností národa uvězněného pod nacistickým útlakem

Zpracování a vydání publikace bylo umožněno díky finanční podpoře Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci z Fondu pro podporu vědecké činnosti.

Bibliography

ANONYM. Prohlášení výboru Sdružení. *Rytmus*, 1940, roč. 6, č. 1, s. 2.

60 Dopis V. Nováka B. Bakalovi ze dne 9. 10. 1945. Viz Poledňáková, Evženie: *Vztahy Vítězslava Nováka a Břetislava Bakaly*. Brno 1956. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy, ved. práce prof. PhDr. Bohumír Štědroň, DrSc. Cit. podle: *Soubor Bakalovi* [online]. Dostupné z: <https://www.vitezslavnovak.cz/korespondence%2Dvitezslava%2Dnovaka%2Dbretislavu%2Dbakalovi/d-1025/p1=1039> [cit. 28. 10. 2024]. Datum poslední změny: 21. 2. 2017.

- ANONYM. Skladby Vítězslava Nováka na gramofonových deskách „Ultrapphon“. *Nedělní list*, roč. XIV, č. 325, 24. 11. 1940, s. 6.
- ANONYM. Zwei Jahre Protektorat Böhmen und Mähren. Unterredung mit Reichsprotektor Freiherrn von Neurath. *Mährisches Tagblatt*, roč. 62, č. 72, 13. 3. 1941, s. 2.
- B. Š. [Bohumír Štědroň]. Symfonický koncert v Brně. Dvě novinky české hudby. *Lidové noviny*, roč. 49, č. 597, 22. 11. 1941, s. 7.
- B. Š. [Bohumír Štědroň]. Vítězslav Novák v Brně. Zahájení koncertů Unie a Rozhlasu. *Lidové noviny*, roč. 51, č. 277, 9. 10. 1943, s. 4.
- ČERNUŠÁK, Gracián. Vítězslav Novák. K sedmdesátým narozeninám. *Lidové noviny*, roč. 48, č. 619, 5. 12. 1940, s. 7.
- čt: „Dědův odkaz“ v pražském Národním divadle. Premiéra zpěvohry Vítězslava Nováka. *Lidové noviny*, roč. 51, č. 3, 5. 1. 1943, s. 4.
- HÁBA, Alois. Poznámky k referátům o provedení nové úpravy opery Dědův odkaz od Vít. Nováka. *Rytmus*, 1943, roč. 8, č. 8, s. 97–99.
- HÁBA, Alois. *Vítězslav Novák (k 70. narozeninám)*. Praha: Vyšehrad, 1940.
- HOLZKNECHT, Václav. Sedmdesát let VN. 5. XII. 1940. *Rytmus* 1940, roč. 6, č. 4–5, s. 21–23.
- HUDEC, Rudolf (ed.). *Dvořákův jubilejní rok: Program oslav v Praze: Oslavy 100. výročí narození hudebního skladatele Antonína Dvořáka pod záštitou pana stát. presidenta Dr. Emila Háchy péčí Kulturní rady: Březen-duben-květen-červen 1941*. Praha: Kulturní rada při Národní radě české, ústředí pro školskou a kulturní práci N. S., 1941.
- CHMELÁŘOVÁ, Vlasta – BENEŠ, Bohuslav. Festival. In *Slovník české hudební kultury*. Jiří Fukač – Jiří Vysloužil – Petr Macek (eds.). Praha: Supraphon, 1997, s. 216–218.
- I. K. [Iša Krejčí]. Vítězslav Novák, *Rytmus*, 1940, roč. 6, č. 2–3, s. 18.
- J. J. Publikace. Alois Hába: Vítězslav Novák. *Rytmus*, 1941, roč. 6, č. 8, s. 52.
- KOVAL, Karel. Svatováclavský triptych Vítězslava Nováka ve Smetanově síni. *Venkov*, roč. XXXVII, č. 242, 11. 10. 1942, s. 8.
- m. Koncerty. *Rytmus*, 1941, roč. 6, č. 6, s. 37–38.
- Národní muzeum, České muzeum hudby, fond S 143 Národní umělec Vítězslav Novák. Korespondence. NOVÁK, Vítězslav. *O sobě a o jiných*. Praha: Supraphon, 1970.
- POLEDNÁKOVÁ, Evženie. *Vztahy Vítězslava Nováka a Břetislava Bakaly*. Brno 1956. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy, ved. práce prof. PhDr. Bohumír Štědroň, DrSc. Cit. podle: *Soubor Bakalovi* [online]. Dostupné z: <https://www.vitezslavnovak.cz/korespondence%2Dvitezslava%2Dnovaka%2Dbretislavu%2Dbakalovi/d-1025/p1=1039> [cit. 28. 10. 2024].
- REITTEREROVÁ, Vlasta. Mezinárodní hudební festival Pražské jaro. In *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=2843 [cit. 31. 10. 2024].
- SCHNIERER, Miloš. *Korespondence Vítězslava Nováka Antonínu Střži* [online]. Dostupné z: <https://www.vitezslavnovak.cz/korespondence%2Dvitezslava%2Dnovaka%2Dantoninu%2Dstrizi/d-1023/p1=1036> [cit. 28. 10. 2024].
- SCHNIERER, Miloš. *Korespondence Vítězslava Nováka s Theodorem Kösslem* [online]. Dostupné z: <https://www.vitezslavnovak.cz/soubor%2Dpisemnosti%2Ds%2Dtheodorem%2Dkosslem/d-1028/p1=1042> [cit. 28. 10. 2024].
- SMETANA, Robert (ed.) *Dějiny české hudební kultury 1890/1945, 2. díl, 1918/1945*. Praha: Academia, 1981.
- ŠOUREK, Otakar. K sedmdesátce Vítězslava Nováka. *Venkov*, roč. XXXV, č. 286, 5. 12. 1940, s. 7.
- ŠOUREK, Otakar. Novákův „Karlštejn“. *Venkov*, roč. XXXIV, č. 67, 19. 3. 1939, s. 7.

SRBA, Antonín (ed.). *Vítězslav Novák. Sborník. II. doplňky*. Praha: Osvětový klub, 1940.

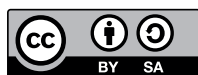
SRBA, Antonín (ed.). *Vítězslav Novák: studie a vzpomínky*. Praha: Osvětový klub, 1932.

-stál. Abonentní koncerty České filharmonie zahájeny večerem Vítězslava Nováka. *Lidové noviny*, roč. 50, č. 514, 11. 10. 1942, s. 4.

UHLÍŘ, Jaroslav. Naše hudba v koncertní síni. *Národní listy*, roč. 81, č. 5, 5. 1. 1941, s. IV.

v. h. [Václav Holzknecht]. Dědův odkaz. *Rytmus*, 1943, roč. 8, č. 5, s. 62–3.

v. h. [Václav Holzknecht]. Vítězslav Novák: Lucerna. *Rytmus*, 1940, roč. 6, č. 4–5, s. 25.

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.